

DIANA GRIMWOOD - JONES DEREK HOPWOOD and J. D. PEARSON, *Arab Islamic Bibliography. The Middle East Library Committee Guide*, Sussex 1977, XVII - 292 Sayfa. İç kapakta ek olarak: *Based on Giuseppe Gabrieli's 'Manuale di Bibliografia Musulmana'*. With the assistance of J. P. C. Auchterloine, J. D. Latham, Yasin Safadi.

İslam dünyası için yaptığı kaynakça yayınları ile tanınan J. D. Pearson¹, iki meslekdaşı ile birlikte büyük bir gereksinmeyi gideren yeni bir yapıt hazırlatmıştır. Eski kuşağın tanınmış İtalyan doğubilimcilerinden Giuseppe Gabrieli'nin bugün için eskimiş olmakla beraber yenisi yazılmayan *Manuale di Bibliografia Musulmana (İslam Kaynakçısı Elkitabı)* adlı yapıtının² yeni yöntemlerle ve bir çok eksikliğini tamamlayan yayını yapılmış bulunuyor. Aynı tarzda Türk araştırmaları için bir kaynakça beklemekte olduğumuz için, bu güzel yayından yararlanarak düşüncülerimizi ortaya koymak istedik.

Kitap bir kişi tarafından değil, çeşitli konuları ele alan araştırmacılar katkısıyla hazırlanmıştır. Böylece bir kişi için kaçınılmaz olan eksiklikler en az sayıya indirilmiştir. Sonuna konulan dizinler, kişi adları ile başlıklar ve anonim yapıtları da içermektedir. Başlangıç sayfalarında (VIII-XII) J. D. Pearson, bu kitaba esas olan G. Gabrieli'nin yaşamı ve yapıtları hakkında bilgi verdikten sonra kitabın amaçlarını açıklamaktadır. Kullanılan kısaltmalar (XIII-XVII) taranan dergilerin sayısına dair bilgi vermektedir. Kısaltması yapılmayanların sayısı kitap içinde bir hayli fazladır. Derlemede ele alınan konuları ve içeriklerine kısaca göz atacak olursak:

Ahmed abd el Halim - J. D. Pearson, "Bibliographies" S. 1-50

İslam dünyası için genel kaynakça (s. 2-4), ülkelere göre, devam etmekte olanlar. Konulara göre ayrılan kısımda ise sırasıyla: din ve dinsel konular, hukuk, felsefe, bilim, Arapça'dan yapılan çeviriler, filozof ve fen adamları, müspet ilimler üzerinde çalışanlar, tabibler, sanat, arkeoloji, nümizmatik üzerine yapılan kaynakça derlemeleri ve bu konuda çalışanlar ve çalışanlar üzerine yazılan yazıların derlemesi, coğrafyacılar (İdrisi ve Mesudî), seyahatnameler bölümünü gelmektedir. İlgili

¹ *Index Islamicus*, 1958 yılından başlamak üzere günümüzde de devam etmektedir. *Oriental and Asian Bibliography*, London 1966.

² Giuseppe Gabrieli (1872-1942), bk. *Oriente Moderno* C. XXII (1942) S. 256 vd. geleneksel İslam tarih ve yazını üzerinde araştırmalar yanında, kaynakça çalışmaları ile tanınmıştır. İtalyan arşiv ve kitaplıklarında bulunan doğu yazmaları ve belgeleri üzerine yaptığı derleme de önemlidir: *Manoscritti e carte orientali nelle biblioteche e negli archivi d'Italia. Dati statistici e bibliografici delle collezioni loro storia e catalogazione*, Firenze. 1930. 89 sayfa. Türkçe belge ve elyazmaları hakkında bilgi veren bir derlemedir. Fakat yeterli olmaktan çok uzaktır. Bunun da geliştirilmiş bir yayını bekleyebiliriz.

her konuda yapılan araştırmaların kaynakçası veriliyor. Dil ve yazıdan sonra kişilere geçiliyor (S. 20-21). lkeler ve bölgeler sonraki sayfaları kapsıyor (S. 22-40). Arap lkelerinin Arapça yazılmış ulusal kaynakaların sırası geliyor. (S. 40-43). S. 41 vd. da Ktip elebi'nin *Keşfü'z znun* adlı kaynakasının G. Flügel tarafından yayınlanmasından sonra yapılan eklerin kayıtları bulunmaktadır. Arap lkeleri yanında İstanbul ve Mısır'da yapılan yayınların kaynakçaları, Orta - Doğu lkelerindeki bilimsel araştırma kurumlarına ait kaynakça yayınlarından sonra, Arap dünyası ve Orta-Doğu ile ilgilenen araştırcılar hakkındaki araştırmaların kaynakçasına yer verilmiştir.

Diana Grimwood - Jones, "Encyclopaedias and reference works" S. 51 - 69.

Modern bilimin ilerlemesine önemli katkısı olan ansiklopedi yayınları, İşlam dünyası için de uygulanmıştı. Hem Avrupa hem Orta - Doğu lkelerinde yapılan ansiklopedi yayınları, bu arada Tarika maddesine ulaştığı yazılan fakat Türkler maddesine kadar gelen İşlam Ansiklopedisine de yer verilmiştir. Bu satırların yazıldığı sıralarda dört yıl ara ile iki faskl çıkabilen (1974, 1978) Küçük Türk - İşlam Ansiklopedisi de ileride yeni derlemeye girebilir. Tarih ve yazın için danışma klavuzlarından sonra (S. 53-56), takvim çevirmeleri ve diğer bazı temel kitapların kaydı bulunmaktadır.

J. P. C. Auchterloine, " Arabic grammars" S. 70-77

Klasik Arapça ile diğer lehçeleri üzerine yapılan yayınların hangi ülkelerde yayımlandıkları gösterilmiştir.

Diana Grimwood - Jones, "Genealogy, Biographical Dictionaries and Who's Whos" S. 78-100

Batı lkelerinde çok ileri olan soy araştırmaları, İşlam dünyası için de en önemli araştırmalar geçen yüzyılda başlamıştır. Bütün batı ve doğu yayınları titizlikle ele alınmıştır. Devlet yöneticilerinden başka, çeşitli alanlarda sivrilenler ile incelendiği sahalar (hukuklar, sofistler, yazıncılar, şairler, sanatkrlar, gazeteciler, müsbet ilimciler ve kadınlr) kaynakça olarak verilmiştir. lkelere göre yapılan sıralamada İşpanya'daki İşlam uygarlığının önemli kişilerinden sonra Fas, Cezayir, Tunus, Libya, Suudi Arabistan, Yemen, Kuveyt, Irak, Suriye, Lübnan'daki araştırmaların kaynakçası verilmiştir.

Derek Hopwood, "The Press and Periodicals" S. 101-122

Lübnan Ulusal Kitaplığı'nın kurucularından Philippe ibn - i Nasrullah Tarrazı (1865-1956) nin yaşam öyküsü ve dört ciltlik basım tarihinin dizini ile başlayan bölümde, gazete ve dergiler üzerine yapılan kaynakçalar verilmiştir (S. 103 - 105). Basın tarihine ayrılan sayfalar ülkelere göre ayrılmıştır. Sırasıyle: Mısır (S. 107-111), Lübnan (S. 111-112), Suriye, Ürdün, Kuveyt, Irak ve Kuzey Afrika'daki gibi islam ülkelerine İşrail de katılmıştır. Bu ülkelerde gazete yayını Türk yönetimi sırasında başladığı için, Türk Basın Tarihi'ni inceleyecekler kadar son devir tarihlerini yakından ilgilendiren kaynakçalar olması doğaldır. Dergiler için ayrılan sayfalar her yönüyle ilginçtir. Her bir cildinde Türk tarihine ait yayın bulunan bu dergilerin önemi her araştırıcı tarafından bilinmekle beraber tam bir listesini bir arada bulmak kolay değildir. Bu eksikliğin giderilmesi için bu derlemede dergi üzerine yapılan alışmalar (S. 116-118) vardır. Doğubilime ait süreli yayınlar

(S. 118-119), İslam ve Orta - Doğuyu ilgilendiren bilimsel süreli dergiler listesi verilirken (S. 119-122) Şark âlemini toplu halde kapsayanlardan sonra, sadece İslam âlemi ve Orta - Doğuyu ilgilendirenler iki ayrı liste haline konmuştur. Çıktığı yer, başlangıç tarihi ve yılda kaç tane yayınladıkları da işaret edilmiştir. Bazı dergilerin hazırlanan dizinleri ne zaman yayınlanmış ise ve son yıllarda tekrar yayını yapılmış ise kaydedilmiştir.

Helen Hedlock, "Maps and atlases of the Arab World" S. 123-128.

İslam ülkeleri üzerine yapılan harita atlas yayınları üzerinde durulmuştur.

D. E. Pietcher'in, *An historical geography of the Ottoman Empire, from the earliest times to the end of the sixteenth century*, Leiden 1972, adlı yapıtı burada yer alıydu daha iyi olurdu.

PJ. M. Geelan, "Arabic geographical names" S. 129-133.

Arab ülkelerindeki yerlerin okunması alfabe özelliğinden dolayı tereddüt-lere yol açtığı için, resmî makamlar ve bilimsel kurumlar tarafından yapılan yayınlarla ilgilidir.

J. D. Latham, "Festschrifts and commemorative volumes" S. 134-139

Bilimsel çalışmaların canlı tutulmasına yol açan armağan ve anma kitaplarının bir düzenlemesi yapılmıştır. Baş tarafına konan kısa bir girişte, bu tarz yayınların dört maddeye ayrılan yararları üzerinde durulmuştur. Kişiyi onurlandırma yanında kurumlara da ayrılan çalışmalar İslam uygarlığının çeşitli yönlerini aydınlatır. Anılan kişinin yaşam ve bilimsel çabalarının öyküsünü anlatması yönünden de yararlıdır. Burada adına kitap yayınlanan veya bir dergide sayı ayrılmış kişiler alfabetik sırayla düzenlenmiştir. İçindekiler hakkında Index Islamicus' da dökümü verildiği işaret ediliyor. Kişiler kadar, Bağdad ve Kahire'nin bininci yıllarına ait kitaplar da vardır. Türk tarihi üzerinde çalışanların da bu listeye konduğu derlemede Luigi Bonelli'ye ayrılan "*Annali del R. Istituto Superiore Orientale di Napoli. Nuova Serie I*" (1938), Roma 1940. bulunmamaktadır.

Armağan yayınları son yıllarda ülkemizde bir hayli ilerlemiştir. Tanınmış tarihçiler için çıkarılanlar yanında hukukçuların da güzel bir gelenek kurdukları görülmektedir. Kişilerden başka Ankara Hukuk Fakültesi'nin 50. kuruluş yılına ait çalışmanın Kurumlar için yeni bir gelenek yaratması temenni olunur.

Ann Walsh, "Scientific expeditions" S. 140-147.

Çeşitli doğu ülkelerine yapılan bilimsel gezilerin tarihlerini ve hangi konularda olduklarını gösteren kaynakçalar derlenmiştir.

C. E. Bosworth, "Orientalism and orientalis" S. 148-156

Bu ilgi çekici sayfalarda Haçlı Seferlerinden itibaren uyanan doğuyu merak etme akımının nasıl bilimsel araştırmaya dönüştüğü belirli kişiler ve bilimsel araştırmalar gösterilerek açıklanmıştır. Günümüze kadar getirilen bu araştırmalar çoğunlukla Türk tarih ve uygarlığını yakından ilgilendirmektedir. Doğubilimciler üzerinde yapılan doğu ve batıdaki araştırmalar yazar esasına göre ele alınmış ve makale havası içinde incelenmiştir. Son iki sayfada 1873 yılında başlayıp 30 tane yapılan Müsteşrikler Kongrelerinin toplanma yerleri, tebliğlerin basım yeri ve yılı da belirtilmiştir. 8 tane yapılan Arap - İslam araştırmaları kongreleri, 13 tane

yapılan Dinler Tarihi kongrelerinin dökümü yapılmıştır. İstanbul Üniversitesi Türkiye Enstitüsü'nün düzenlediği ulusal ve uluslararası türkoloji kongreleri ilerdeki derlemelere girebilir.

Bu kısımda gördüğümüz eksiklik *Turcica. Revue d'études turques* dergisinin 5, 7, 9/1. cildlerindeki derlemelerdir. Sırasıyla: Alman, Fransız ve İngiliz türkologların yayınlarının derlemesi yapılan bu kaynakçalar ilgili satırlarda gösterilmeliydi.

Bu derginin 1979 yılı başında yayınlanan IX/2-X (1978) cildinde de sırasıyla; İsrail, Japonya ve Gürcistan'da yapılan Türk tarih ve yazımına ait derlemeler bulunmaktadır. *Nesin Vakfı Edebiyat Yıllığı*'nın iki sayısında henüz bu dergi tarafından ele alınmayan iki ülkenin kurumları ve kişileri üzerinde kaynakça yapılmıştır: İlhan Başgöz, "Amerika Birleşik Devletlerinde Türk Dili ve Kültürü", 1977 yılı, S. 376-398. Sovyet Sosyalist Cumhuriyetleri Birliği'nde yapılan araştırmalar bir ekip tarafından 1979 yılı içinde yayınlanmıştır. Sırasıyla: S. Uturgauri - Y. Moskova, "Son altmış yılda Sovyetler birliği'nde Türkoloji (Kültür, Edebiyat, Dil) S. 387-388. A. Jeltiyakof, "Sovyetler birliğinde Türk kültürünün incelenmesi", S. 388-405. Y. Maştokova, "Sovyet türkolojisinde Türk ortaçağ edebiyatı sorunları", S. 406-417. I. Sonia, "Sovyetler Birliği'nde Türkoloji çalışmaları, Sovyet edebiyat bilimcilerinin araştırmalarında yeni Türk edebiyatının sorunları S. 418-432. G. Gozbatkina, "Yeni Türk edebiyatının Sovyetler Birliği'nde öğrenilmesi", S. 433-440. A. Konorov, "SSCB'de Türkiye Türkçesi dilbiliminin gelişimi, S. 441-451.

J. D. Pearson, "Institutions" S. 157-159.

Batı ülkelerinde bulunan bilimsel kurumlar hakkında düzenlenen kaynakçaların bir derlemesidir. *Revue des études islamiques* dergisinden yapılan 1965-1970 arası düzenlemeden sonra, İngiltere, Fransa, Almanya ve Amerika Birleşik devletlerinde yapılan kaynakça yayınları bulunmaktadır.

J. D. Pearson "Arabic manuscript: general" S. 160-163.

Arapça yazmaların özelliklerini belirleyen paleografya kaynakçası ile kataloglamalar üzerinde yapılan araştırmalar yanında, ülkelere ve kitaplıklara göre yapılan araştırmaların kaynakçası verilmektedir.

E. M. F. Jachimonicz "Illuminated Arabic manuscripts" S. 164-186.

Doğu ekininin ürünlerinden olan minyatürler sanat yönünden uzun zamandan beri dikkati çektiği için tarihçiler yanında sanat tarihi üzerinde çalışanların da ele aldıkları bir konudur. Bu arada yapılan minyatürlerin bazı önemli tarihsel olaylara ışık tutması yanında Türk sosyal yaşantısına, dünya görüşüne dair resimlerin yani bazı kavramlar yansıttığı son yıllarda ortaya çıkmıştır. Minyatürlü yazma kitap yönünden çok zengin olan İstanbul kitaplıkları son yıllarda büyük bir hızla taranmaktadır. Elimizdeki bu kaynakçada Türkçe yayınlananların en önemlilerini bile görmemekle beraber yapılanların derlemesinin bile, bu konuda yapılan araştırmaların ne kadar zengin ve detaylı olduğuna yeterince bilgi vermektedir. Genel bir girişten sonra kitaplıklar, müzeler ve arşivlerde toplu halde bulunup, araştırmacıların dikkatini çeken yapıtların nerelerde ve kimler tarafından araştırıldığını gösteren kaynakçalardan sonra özelliklerine göre de bir sıralama yapılmıştır. İslam dünyası ne kadar islam dışı arab dünyası yazmaları üzerinde yapılan araştırmalar

da bu derlemeye katılmıştır. Son yıllarda ülkemizde yapılan araştırmalar ve yayınlar düzenlemeye girmemekle beraber, ileride yapılacak bir yenilemede ele alınması beklenebilir.

C. Wakefield "Arabic papyri" S. 187-188.

Doğu yazmaları için çok önemli olan kâğıt cinsleri üzerinde yapılan yayınların kaynakçası verilmiştir.

Derek Hopwood "Archives" S. 189-204.

İslam ülkelerinin arşivlerinde bulunan belgelerin genel değerlendirilmesi ve yapılan toplanmaların yeri ve zamanı hakkında bilgi verildikten sonra ülkelere göre özelliklere geçilmiştir. İslam ülkeleri kadar, bu ülkelerle ilişkisi bulunup depolarında ve raflarında malzeme bulunan resmî belgelikler üzerinde yapılan araştırmalar derlenmiştir. Türkiye'ye ayrılan kısımda (S. 197-198) en önemli yayınların kaynakçası üzerinde durulmuştur. Bu arada diğer ülke başlığı altında Türkiye ile ilişkilere dair kaynakçanın da bulunduğunu belirtmeliyiz. Türkiye ile ilişkisi bulunan her ülkenin arşivindeki belgeler ve ilgili yayınların bir düzenlemesi bile uzun süreli bir araştırmayı gerektirdiği için fazla bir bilgi katma olanağı bulunmamaktadır.

A. D. H. Bivar "Arabic epigraphy" S. 206-207 ve "Muslim numismatics" S. 208-220.

Kitabeler üzerine ayrılan az sayfada esas kaynakların esas kaynakların bir düzenlemesi verildikten sonra paralar bilimine ve onunla ilgili araştırmaların kaynakçası verilmektedir. Bu derlemede Michele Amari'nin başlattığı ve Francesco Gabrieli tarafından yeniden yayınlanan Sicilya'daki İslam kitabelerinin yayınına göremiyoruz. Türk araştırmacılarından en az birinin bir Halil Edhem Eldem bey'in katılmasını beklerdik. Paralar kısmına ayrılan bölüm uzunca sayılan bir giriş ile başlamaktadır. Genel bir kaynakçadan sonra bölgelere ve ülkelere göre bir sıralama yapılmıştır.

Yasin H. Safadi, "Arabic printing and book production" S. 221-234.

Uygarlık ilerlemesinde özel bir yeri bulunan basımın Arab ve İslam ülkeleri üzerinde etkiyi de inceleyen bu bölüm en ciddi hazırlanılardan birisidir. Aynı zamanda en eski dönemlerden başlayarak basımın ilkel devirlerini ve kağıdın geçirdiği evreleri de incelemekten başka bir basım tarihini de veren giriş kısmında İslam dünyası için uygulanan basım girişimleri de ele alınmıştır. Böylece Batı dünyasının Doğu dünyasını kavrama çalışmaları üzerinde de önemli bilgiler verilmiştir. Basım, bütün İslâm ülkelerinde Türk yönetimi devrinde geliştiği için, Türk uygarlık tarihini yakından ilgilendiren bu kısım her hangi özel bir ayırım yapılmadan yazarların makale ve kitapları derlenmek suretiyle hazırlanmıştır. Hatta ilgili olmadığı zannedilenlerin altına kısa olmakla beraber çok yarar sağlayan satırlar da eklenmiştir. Öneminden dolayı Türkçe yayınlanmış kitaplar da bu derlemeye katılmıştır¹.

¹ Bu satırların yazıldığı sıralarda Türkiye'de basımın 250. yılına ulaşmış bulunuyoruz. Bilim kurumlarında bu yıldönümünü kutlayan bir girişim olmadı. İki makale dışında bir yayın görülmedi: Cavit Orhan Tütengil, "Türk aydınlanmasının kökleri, Türkiye'de 250 yıl önce basılan 'ilk' Türkçe kitaba kadar uzanır"

J. P. C. Auchterlonie, "Libraries" S. 235-265.

Kitaplıklar üzerine yapılan incelemelerin bir kaynakçasına girilen bu bölümde, Arap - İslam koleksiyonları içeren kitaplıklar batı dünyası ülkelerine göre ayrılmıştır. Özel kitaplıklara ayrılan kısa bir bölümden (S. 242) sonra Arap olmayan ülkelerin kitaplığı ve daha sonra da Arap dünyasındaki kitaplıklara dair yapılan araştırmaların derlenmesi yapılmıştır. Kitaplık bilimi ile ilgili araştırmaları da içeren bu bölüm hak ettiği uzunluk içinde ele alınmıştır.

M. Driskell, "Booksellers for the supply of material on the Arabo - Islamic Near and Middle East" S. 266-268

Doğu ve Batı ülkelerinde İslam dünyası üzerinde yayın ve satış yapan kitapçıların bir adres derlemesidir. Bunların üzerinde de bir araştırma yararlı olurdu. İstanbul'daki Sahaflar çarşısının en az bir ismi burada yer almalıydı.

* * *

Bu derlemenin bir an önce bir Türk Dünyası Araştırma Klavuzuna ne büyük gereksinme duyulduğunu ortaya koymaktadır. Her ne kadar dağınık çalışmalar konularımıza büyük yararlar sağlayan sonuçlar getirmiş ise de, Üniversite ve yüksek okul öğrencilerinden başlayarak, büyük aydın ve meraklı topluluğunun gereksinmesini karşılayacak bir el kitabı henüz elimizde bulunmamaktadır ve yapılması için kaçınılmaz bir gereksinme vardır.

Böyle bir gereksinme içinde bulunan araştırmacılar ve hatta bu yola ilk kez girenler, ellerinde yeterli bir kaynak kitabı bulamadıklarından ötürü şimdiki dek Zeki Velidi Togan'ın Tarihde Usul¹ kitabı ile giderildi. Gerçekte bir tarih felsefesi için kaleme alınan bu kitapta yukardaki konuları tamamlayan pek çok kayıt bulunmasına karşın günümüze göre eskimiş gözü ile bakılır. Zira son yıllarda sayısı bir hayli artan yayınlar, çeşitli fakültelerin bilimsel dergilerinde görülen araştırmalar, bilimsel olmayan kuruluşların da yayın alanındaki girişimleri, araştırmaların sayısını çoğaltmış bulunmaktadır. Kaldı ki, eski dergilerin yeterince incelendiği söylenemez. Son yıllarda *Turkologischer Anzeiger*²'in yayını önemli bir boşluğu

Milliyet Sanat Dergisi 308 (29. Ocak. 1979) S. 5-7. Arslan Kaynaradağ, "İlk kitabımızın 250. basım yılı için bir kutlama programı hazırlanmalı", *aynı dergi*, S. 7-8. Basım için belge veren bir kaynak için, M. Cevdet, "Darüttibaa", *Tarih Lügati* S. 44-56. Yarım kalan bu yayın 1937 yılında adına yayınlanan anma kitabının bazı nüshalarının sonundadır. Zira her cilde konmamıştır. Başbakanlık Arşivinde basımcılıkla ilgili belgeler çalışılmamıştır. İlk kez eğilen M. Cevdet'den sonra, özgün belgeler bulmakla tanınan Muzaffer Erdoğan, Üsküdar Matbaası dönemine ait belgeleri toplamaktadır.

¹ Z. V. Togan, *Tarihde Usul*, İstanbul 1946. İkinci basımı da Edebiyat Fakültesi tarafından yapıldı İstanbul 1969.

² Tanınmış Türkologlardan A. Tietze - G. Hazai tarafından yayınlanmağa başlanan bu kaynakça Wiener Zeitschrift für die Kunde des Morgenlandes dergisi içinde 67 (1975). cildinden başlamak üzere yayınlanmaktadır. İlk iki sayısı ek olarak verilmiş [bunun için bk. M. Lugal, *Belleten* XLI/163 (Temmuz 1977) S. 597-598]

dolduracağını ümit ediyoruz. Böylece 1973 yılından sonraki Türk dünyasına ait yayınların önemli bir bölümünü fazla zaman yitirmeden öğreneceğimizi sanıyoruz. Fakat eski yayınların yeni yöntemlerle ele alınma isteğinden vaz geçemiyoruz. Bu arada son yıllarda bazı kaynakça yayınları yapıldı ise de bir yenilik getirmedi. Yalnız başlığına bakmakla değil, fakat içeriğini okuyarak bir düzenleme yapılması gereği nedense düzenleyenler tarafından uyulmadı. Bu gün ortalıkta bulunmayan uygarlıkların bile yayınlar yoluyla nasıl yaşatıldığı ve üzerlerinde ne kadar çok yayınlar yapıldığını biliyoruz. Konumuzla ilgili bir Bizans dünyası buna en küçük bir örnektir¹. En umulmadık derleme ve araştırmalarda Türk tarih ve uygarlığına ait önemli kayıtların bulunması, klavuz hazırlayıcılarının ne kadar dikkat etmesi gerekliliğini ortaya koymaktadır. Konumuzu yakından ilgilendiren ve araştırmalarımızı kolaylaştıracak kitapların sayısı az değildir². Düzenli bir kaynakça yayınına sabırsızlıkla beklemekteyiz

DR. MAHMUT H. ŞAKIROĞLU

3. ciltten başlamak üzere ayrı bir cilt halinde yayınlanmağa devam etmektedir. Türk dünyası çalışmalarına TA kısaltman ile geçen bu düzenli yayın için şu yazıya da bakılabilir: N. Göyünç, *Güneydoğu Avrupa Araştırmaları Dergisi* 6-7 (1977-1978), İstanbul 1978 5, 310 vd. Bu yazımızın ilk provalarını gördüğümüz sitede 4. sayısı da tamamlanmış ve satışa verilmiştir.

¹ Bizans üzerine yapılan araştırmalar için bk. Semavi Eyice, Bizantinoloji, *Türk Ansiklopedisi*, maddesi. Ayrıca detaylı kaynakça belgesi için, aynı yazar, "Türkiyede Bizans Sanatı Araştırmaları ve İstanbul Üniversitesinde Bizans Sanatı", şu eserde: *Cumhuriyetin 50. Yılına Armağan, I. Ü. Edebiyat Fakültesi*, İstanbul 1973. S. 375-428.

² Ağâh Sırrı Levend, *Türk Edebiyatı Tarihi*, I cilt. Giriş Ankara 1973, Yazın tarihi yanında siyasal ve ekin tarihi kaynaklarının büyük ölçüde derlendiği bir araştırmadır. Bazı düzenlemelerle benzer yeni klavuz çalışmalar yapılabilir.